



Sygn. akt II CK 318/05

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 26 stycznia 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Anna Wasiak

w sprawie z powództwa K. B.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 26 stycznia 2006 r.,
kasacji powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 4 marca 2004 r.,

oddala kasację i wniosek pełnomocnika powoda o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie

Zaskarżonym przez powoda K. B. wyrokiem z dnia 4 marca 2005 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 30 kwietnia 2004 r., w którym to Sąd Okręgowy oddalił powództwo przeciwko Skarbowi Państwa, reprezentowanemu przez Prezesa Sądu Okręgowego w P., o zapłatę. W sprawie tej poczyniono następujące ustalenia.

Ojciec powoda A. B. był właścicielem gospodarstwa rolnego położonego w R. o powierzchni 8,63 ha. W skład gospodarstw wchodziły grunty rolne o powierzchni 8,60 ha oraz zabudowana działka o powierzchni 0,30 ha. Nieruchomość ta została nadana ojcu powoda, gdy ten pozostawał w związku małżeńskim z matką powoda B. Z małżeństwa tego pochodzi jedynie powód, urodzony w dniu 2 lutego 1947 r.

Matka powoda zmarła w dniu 16 lipca 1959 r., a ojciec powoda zmarł w dniu 11 kwietnia 1960 r. Ojciec powoda sporządził testament, w którym powołał do spadku swego syna - powoda oraz J. W.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 9 lipca 1968 r. Sąd Powiatowy w T. stwierdził, że spadek po A. B. wraz z należącym do spadku gospodarstwem rolnym w R. nabył w całości J. W. Powód był uczestnikiem postępowania i postanowienia nie zaskarżył.

Na wniosek J. W. zasadnicza część gospodarstwa, grunty rolne o powierzchni 8,6 ha, decyzją byłego Naczelnika Gminy S. z dnia 4 września 1975 r., została przejęta przez Skarb Państwa w zamian za zaopatrzenie emerytalne dla wnioskodawcy. Wchodzący w skład gospodarstwa rolnego budynek mieszkalny stanowił wraz z działką nr 394 o powierzchni 0,3 ha odrębny przedmiot własności. Na podstawie prawomocnych postanowień z dnia 15 stycznia 1989 r. i z dnia 13 grudnia 1989 r. Sąd Rejonowy w T. stwierdził, że spadek po J. W. nabyła G. W. i stała się ona wyłączną właścicielką działki nr 394. Na jej wniosek decyzją Urzędu Miasta i Gminy w T., działka ta została przejęta na rzecz Skarbu Państwa w zamian za dodatek do renty. Następnie nieruchomość ta, została przekazana Agencji

Rolnej Skarbu Państwa. W 1996 r. decyzją Urzędu Rejonowego w T. została ona podzielona na dwie działki.

Powód zamieszkiwał na terenie gospodarstwa rodziców w R. do 1985 r., tj. do czasu zawarcia związku małżeńskiego. Po ślubie przeprowadził się do P., gdzie mieszka do chwili obecnej.

Postanowieniem z dnia 30 października 1990 r. Sąd Rejonowy w T. stwierdził, że spadek po B. B., matce powoda, nabyli jej mąż A. w $\frac{1}{4}$ części oraz jej syn K. w $\frac{3}{4}$ częściach, z wyłączeniem jednak udziału spadkodawczyni w majątku, który w chwili śmierci był objęty wspólnością majątkową małżeńską, który to udział odziedziczył wyłącznie syn K., z tym że udział w gospodarstwie rolnym nabyli K. B. oraz J. W. po połowie. Postanowienie to uprawomocniło się.

Na skutek kasacji Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 czerwca 1998 r. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 15 października 1998 r. uchylił zaskarżone postanowienie w części dotyczącej gospodarstwa rolnego i stwierdził, że udział spadkodawczyni B. B. w tym gospodarstwie, z mocy ustawy nabył w całości syn K. B.

Powód w pozwie z dnia 8 kwietnia 1999 r. zażądał zasądzenia na jego rzecz od Skarbu Państwa kwoty 150 000 zł, tytułem odszkodowania. Powód twierdził, że na skutek wydania przez Sąd Rejonowy w T. postanowienia z dnia 30 października 1990 r., które rażąco naruszyło przepisy prawa spadkowego, został pozbawiony gospodarstwa rolnego położonego w R. wchodzącego w skład majątku spadkowego po matce powoda. Roszczenie o odszkodowanie powód oparł na podstawie art. 417 k.c., który przewiduje odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez działanie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonych mu czynności.

Obecnie rozpoznawane powództwo jest już drugim powództwem o odszkodowanie. Powód, we wcześniejszym pozwie z dnia 14 czerwca 1991 r., domagał się zasądzenia od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezesa Sądu Wojewódzkiego w P. kwoty 97 391,515 zł, tytułem odszkodowania za to, że Sąd Powiatowy w T. postanowieniem z dnia 9 lipca 1968 r. stwierdził, że spadek po A. B. wraz z należącym do spadku gospodarstwem rolnym w R. nabył w całości J.

W., pomijając całkowicie powoda. Zarówno powództwo jak i rewizja powoda w tej sprawie zostały oddalone.

Rozpoznający przedmiotową sprawę, Sąd I instancji miał na uwadze wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., w którym Trybunał stwierdził, że przepisu art. 417 k.c. należy w świetle Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. rozumieć w ten sposób, że stanowi on podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działania funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności. Powyższy wyrok stwierdził nadto niezgodność art. 418 k.c. z art. 77 Konstytucji RP co oznaczało, że niekonstytucyjny przepis został usunięty z obowiązującego systemu prawnego. Ponieważ powód powoływał jako przyczynę powstania szkody zdarzenie, które miało miejsce w 1990 r. (wydanie postanowienia stwierdzającego nabycie spadku), a więc przed wejściem w życie Konstytucji, a także przed ogłoszeniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego, usuwającego art. 418 k.c. z systemu prawnego, Sąd Okręgowy stwierdził brak odpowiedzialności pozwanego zarówno na podstawie art. 418 k.c. jak i 417 k.c.

Apelację powoda Sąd Apelacyjny oddalił dochodząc do następujących konkluzji. Analiza wypowiedzi doktryny i judykatury prowadzi do wniosku, iż w niniejszej sprawie nie mógł mieć zastosowania art. 418 k.c. natomiast zarzut powoda dokonania przez Sąd I instancji wadliwej interpretacji art. 417 k.c. nie znajduje uzasadnienia. Słusznie bowiem wskazał Sąd Okręgowy, iż powód nie wykazał istnienia normalnego związku przyczynowego pomiędzy bezprawnym działaniem funkcjonariusza państwowego a zaistniałą szkodą. Należy zatem wskazać, iż z uwagi na brak adekwatnego związku przyczynowego między działaniem funkcjonariusza państwowego a powstałą szkodą zbędne jest rozważanie czy przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przed wejściem w życie Konstytucji jest wina funkcjonariusza.

Nie można przy tym podważyć słuszności stanowiska Sądu Okręgowego, że „niezgodne z prawem” orzeczenie Sądu Rejonowego w T. z dnia 30 października 1990 r. pozostawało bez związku z utratą przez powoda majątku spadkowego po matce. Przejście nieruchomości będącej przedmiotem spadku

w ręce osób trzecich (obecnie agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa) nastąpiło bowiem na podstawie zupełnie innych aktów prawnych podjętych wcześniej niż miało miejsce wydanie spornego postanowienia. Nie można pominąć również, faktu na który także zwracał uwagę Sąd Okręgowy, iż szkoda jaką poniósł powód była rezultatem braku dbałości o swoje interesy.

W kasacji powód zarzucił zaskarżanemu orzeczeniu naruszenie prawa materialnego, a w szczególności: art. 417 k.c. poprzez błędną jego interpretację, art. 418 k.c. poprzez jego zastosowanie w niniejszej sprawie w sytuacji gdy wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r. przepis ten jako niekonstytucyjny został usunięty z obowiązującego systemu prawnego oraz art. 109 Konstytucji.

Ponadto powód wskazał, na naruszenie prawa procesowego, a to art. 233 k.p.c., poprzez dokonanie oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego z naruszeniem naczelnej zasady swobodnej oceny dowodów oraz wszechstronnego rozważenia całokształtu zgromadzonego materiału dowodowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. Sąd Apelacyjny, uznając za własne ustalenia dokonane przez Sąd Okręgowy, prawidłowo podkreślił, że w rozpoznawanej sprawie nie istnieje adekwatny związek przyczynowy pomiędzy szkodą jakiej powód doznał, w wyniku pozbawienia go prawa do gospodarstwa rolnego, a postanowieniem Sądu Rejonowego w T. z dnia 30 października 1990 r., w którym stwierdzono sprzecznie z prawem jego prawa do spadku po matce. Nieruchomości wchodzące w skład gospodarstwa rolnego należące do rodziców powoda, zostały bowiem, już przed wydaniem tego postanowienia, przekazane przez J. W. i G. W., na rzecz Skarbu Państwa. Prawa wspomnianych osób zostały zaś uznane w prawomocnych postanowieniach Sądu Rejonowego w T., o stwierdzeniu spadku po ojcu powoda. Postanowienie uznające J. W. za uprawnionego w całości do dziedziczenia gospodarstwa po ojcu powoda nie zostało podważone, a powództwo powoda o odszkodowanie za szkody powstałe w związku z wydaniem tego postanowienia, zostało prawomocnie oddalone. W takiej sytuacji nawet gdyby Sąd Rejonowy w T. w 1990 r. prawidłowo

stwierdził, że powód nabył w całości udział w gospodarstwie rolnym jaki miała jego matka, to w związku z przejściem prawa do tego gospodarstwa na inne osoby, nie stwarzałoby to po stronie powoda skutecznego roszczenia o odzyskanie należącego do niego udziału w tym gospodarstwie. Jeszcze raz należy zaś podkreślić, że przejście prawa do gospodarstwa na inne osoby nastąpiło nie w związku z nieprawidłowym wydaniem postanowienia o stwierdzenie praw do spadku po matce powoda, lecz na podstawie innych zdarzeń prawnych, których skuteczności powód nie podważył.

Nie jest również zasadny zarzut naruszenia art. 417 k.c. poprzez błędną jego interpretację oraz art. 418 k.c. poprzez jego zastosowanie. Rację ma skarżący, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r. spowodował, że przepis art. 418 k.c. przestał obowiązywać, a art. 417 k.c. powinien być inaczej interpretowany. Należy jednak zwrócić uwagę, że Trybunał orzekł o niezgodności wspomnianych przepisów z Konstytucją obowiązującą od 17 października 1997 r. Zdarzenie, które zdaniem powoda wyrządziło szkodę miało zaś miejsce 30 października 1990 r. W tej też dacie powstało więc ewentualne zobowiązanie z tytułu czynu niedozwolonego, w którym dłużnikiem byłoby Skarb Państwa. Zgodnie zaś z ogólną zasadą wyrażoną w art. XXVI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzających kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.) do stosunków prawnych powstałych pod rządem dawnej ustawy stosuje się tę ustawę. W tej sytuacji do oceny zobowiązania do naprawienia szkody powodowi przez Skarb Państwa należy stosować przepisy obowiązujące w dacie wydania postanowienia Sądu Rejonowego w T., stwierdzającego nabycie spadku po matce powoda. W dacie wydania wspomnianego postanowienia obowiązywały art. 417 i 418 k.c. w swym pierwotnym brzmieniu.

Ten wniosek wynikający ze stosowania do zmiany przepisów kodeksu cywilnego zasad sformułowanych w przepisach wprowadzających go w życie potwierdza również jeszcze jedna ważna okoliczność. O sprzeczności art. 417 i 418 k.c. z Konstytucją z 1997 r. można, logicznie rzecz ujmując, mówić dopiero od daty wydania wyroku przez Trybunał Konstytucyjny, który tę sprzeczność stwierdził lub co najwyżej od wejścia tej Konstytucji w życie, przyjmując że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego ma moc wsteczną. Brak bowiem podstaw do twierdzenia, że art.

418 k.c. był już w 1990 r. sprzeczny z Konstytucją, której jeszcze nie było i z tego powodu odmawiać mu mocy obowiązującej.

Mając na względzie, że zarzuty podniesione w kasacji okazały się nieuzasadnione Sąd Najwyższy, na podstawie art. 393¹² k.p.c., oddalił kasację.